

קול צופיך

מִן הָרִאשׁוֹן לַצִּיּוֹן הָרִה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בשלח - תשס"ג - מאת מִן הָרִאשׁוֹן לַצִּיּוֹן הָרִה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת המים המרים, חיזוק בלימוד תורה

צריכים לדעת שהתורה לא באה לכתוב לנו את מעשה המים המרים בחנם, ובודאי שיש בזה דברי מוסר ולקחים גדולים בעניין התחזקות בלימוד התורה ללא הפסקה, שאין מים אלא תורה. כשבאו עם ישראל למרה ולא יכלו לשתות מים, אז 'וילוו העם על משה'. חז"ל אומרים שמשה רבנו רצה שלא יישארו שלשה ימים בלי תורה, ולשם כך תיקן להם לקרוא בתורה בשני וחמישי, וזה רמוז במה שכתוב 'ויורוהו ה' עץ וישלך אל המים'. ומה שעזר תיקן הוא תוספת על מה שכבר תיקן משה רבנו, שכן משה רבנו תיקן שיקראו אפילו פסוק אחד ועולה אחד בלבד וכו', אבל עזר הסופר הוסיף שיהיו ג' עולים, וכל עולה יקרא ג' פסוקים. ומה שתיקן שני וחמישי כדי שלא יישארו שלשה ימים בלי תורה, ולכאורה, אם משה רבנו רצה שלא יישארו שלשה ימים בלא תורה, מדוע תיקן דווקא שני וחמישי, ולא שני ורביעי? אלא כיון שעלה ביום שני לקבל את התורה וירד ביום חמישי, על כן השאיר את התקנה על ימים אלו דוקא (ענין ב"ק דף פ"ב ע"א ותוסי' שם ד"ה כדי).

השלכת העץ מורה על שלטונו של הקב"ה בעולם

עוד עניין גדול רצה הקב"ה ללמד את ישראל בפרשת המים המרים, והוא שיקבלו את המצוות ואת החוקים ללא שום הרהור וערעור. הנה עם ישראל עומדים ומתפללים מול הנס הגדול שבהשלכת העץ המר אל תוך המים המרים, ונמתקים המים – כך אמר להם משה רבנו, כשם שעכשו ראיתם שהקב"ה שליט בעולמו ועושה בו כרצונו, על אף שאין אנהו מצליחים להבין כלל את דרכיו, כך עליכם להתכונן לכך שיש מצוות מסוימות בתורה שאינן מובנות כלל, ואף בלתי הגיוניות בשכל הפשוט והבהמי שלנו – לדוגמא, פרה אדומה מטהרת את הטמאים ומאידך מטמאת את הטהורים, ולא מובן מדוע "תמימה" ו"אדומה" דווקא – על כן אמר להן משה שמפרשת המים המרים ילמדו שהקב"ה שהוא השליט בעולמו הוא שציווה את כל המצוות ועלינו לקבלם גם אם לא מובנים ולא הגיוניים לנו, כשם שאין הגיון שעץ מר ימתיק מים מרים.

'חוק ומשפט' מצוות שיש בהם חוק

ומעתה מיושב מדוע הביא רש"י שביציאת מצרים לימד את מצוות פרה אדומה, והוא משום שלפני מתן תורה היו צריכים להרגיל את עצמם שהמצוות הם מאתו יתברך גם כשהם חוקים גמורים. וזהו שם לו חוק ומשפט, שלימד אותם גם חוקי התורה, וכנ"ל. והראיה, שמיד לאחר שהשליך מרע"ה את העץ לתוך המים, אומר לו הקב"ה 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱ-לֹהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻשְׁיוֹ וכו', ללמד שזה היה עיקר המטרה של השלכת העץ למים.

כל אדם חייב בלימוד תורה

חיוב לימוד התורה הוא על כל כלל ישראל, וז"ל הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ח): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה". וכבר אמרו חז"ל (יומא ל"ה ע"ב): "נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים". כלומר, שאין שום תירוץ שיוכל האדם לתרץ מדוע אין הוא לומד תורה, בין אם הוא נאה וטרוד ביצרו, בין אם הוא עשיר ובין הוא עני, שכן אין נאה מיוסף, ואין עשיר כר"א בן חרסום, ואין עני כהלל, וכולם עסקו בתורה ולא נשמעו ליצרם.

מסירות נפשו של הלל הזקן לתורה

וכך הגמ' (שם) מספרת על מסירותו של הלל הזקן ללימוד התורה עד כדי פיקוח נפש ממש, וז"ל: "אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפיקין, חציו היה נותן לשומר בית המדרש (שכך היה נהוג בזמנם שלא נכנסים לבית המדרש אלא בשכר), וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרִאשׁוֹן לַצִּיּוֹן הָרִה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : בשלח

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

הלכות ט"ו בשבט וברכות

שם שם לו חק ומשפט

השבוע נקרא בפרשה בעניין מי מרה, (שמות טו כב-כח) "וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיֵּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיָּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם. וַיִּבְאֹה מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מִיֵּם מִמֶּנָּה כִּי מָרִים הָיָה עַל בֶּן קָרָא שְׁמָה מָרָה. וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מָה נִשְׁתָּה. וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּרְכֶה ה' עַץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְהוּ". ומבאר רש"י, וז"ל: "שם שם לו - במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין". כלומר, לימדם הלכות אלו שיש בהם חוק.

מה לפרה אדומה ויציאת מצרים?

והנה, צריך להבין: בשלמא הלכות שבת לימד אותם, כיון שיצטרכו לקיימם במלואם מייד בצאתם ממצרים; וכן הדינים, שהם משפטים וענייני ממונות ושכנים, גם כן מובן, שכן צריכים ליישב סכסוכים ונזקי שכנים – אבל פרה אדומה מה עניינה ביציאת מצרים. ועוד, שהרי בחודש ניסן בשנה השניה ליציאת מצרים קיימוה, ומה הקשר ליציאת מצרים? ויבאר בסמוך.

מר אל מר סופו מתוק

כשהגיעו ישראל למרה, היו שם מים מרים מאוד, ולא יכלו לשתות – והאמת היא, שהיה זה חסד של הקב"ה שרצה שיתרגלו לפנות למשה בלשון יפה שיפיל תחנונו לפני בורא עולם ויבקש עליהם רחמים, אלא שבמקום זה התחילו להתלונן (רש"י שם). הראה לו הקב"ה למשה רבנו עץ ששמו הרדפוני (ענין סוכה ל"ב ע"ב), וביקש ממנו שיקח ממנו וישליך אל המים. ניגש משה רבנו לכיוון העץ, והנה נודף ממנו ריח מרירות חזק כל כך, עד שהריחו ממרחק רב, וככל שהתקרב יותר היתה המרירות נודפת ממנו יותר ויותר.

אך משה רבנו לא הרהר מאומה על דבר זה, כי כך נצטוו מפי עליון – אך עם ישראל היו תמהים על כך, ואמרו הרי לשם המתקת המים צריך להשליך דברים מתוקים כסוכר וכדבש, אבל להשליך דבר מר אל דבר מר, זה רק יחמיר את מרירותו! והנה, ברגע שהשליך משה רבנו את ההרדפוני למים המרים מיד הומתקו המים, והיו ישראל תמהים על הפלא הנורא הזה, והתחזקה אמונתם בבורא עולם.

רכוש גדול - זה מתן תורה

כשעמדו עם ישראל על הים וראו את הביזה הגדולה שהיתה גדולה עוד יותר מביזת מצרים, וכדברי חז"ל (ילקוט שמעוני תהילים תשעה, ועוד) "מנין שבת הים גדולה מבזת מצרים שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי, זו בזת מצרים. ואברותיה בירקרק חרוץ זה בזת הים. תורי זהב נעשה לך - זה בזת הים, עם נקודות הכסף - זה בזת מצרים" (כן אנו אומרים בהגדה של ליל פסח). הנה כשראו ישראל את כל הרכוש העצום שבא לקראתם על הים, אמרו שבזה נתקיים בהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. כשראה משה את התלהבותם ואת התמהמהותם, התחיל לזרוזם ואמר להם שכל זה אינו אלא 'כסף קטן' וכי אין זה ה'רכוש הגדול' שהובטח להם, והרכוש הגדול האמיתי מחכה להם במתן תורה. וזהו שכתוב 'וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיֵּם סוּף', כלומר הסיע אותם וזירז אותם ביותר להגיע למטרה הנכספת של קבלת התורה.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

בשלח - תשס"ג - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

דרכי התשובה שמזמנים לאדם משמים

ביאור הדברים בגמ' הנ"ל הוא, שהבורא יתברך עושה חסד עם ברואיו, שנותן להם אפשרות לחזור בתשובה אפילו אם הרחיקו לכת מאוד. ככתוב "תשב אנוש עד דכא" - עד דיכדוכו של נפש (ועיין רמב"ם פ"ב מהלכות תשובה הלכה א') ומיהו, יש מדרגות לאפשרויות של חזרה בתשובה. הנה, אם עשה האדם מעט עוונות ורוצה לחזור בתשובה ולעלות מהבור שאליו נפל ותשובתו שלמה, למשל, מורידים לו מדרגות מברזל מוכנות שיוכל לעלות בהם ולצאת מהבור ללא קשיים. אך אם עשה עוונות ולא חוזר בתשובה שלמה, מורידים לו עצים שיבנה בהם סולם בעצמו ויעלה עליו, וגם במדרגה זו יש מוצא לסבך אליו נקלע בעוונותיו, ומסייעים לו משמים, אלא שבגלל חוסר שלמותו ברצון לחזור בתשובה, הסיוע יותר קשה, אך עדיין יציב, כי סולם עשוי מעץ הוא חזק ואיתן. אך אם מדרגתו פחותה מזו הקודמת, מורידים לו חבל שיטפס עליו, והקושי בזה גדול, ואף עלול החבל להקרע בדרך. ואם אדם הרחיק מאוד, מורידים לו צמר גפן דק שיעבוד קשה לשזור אותם הרבה עד שיעשה מהם חבל באורך מספיק כדי לטפס עליו. וכך עשו לאלישע, שכיון שהקשה לבו ולא רצה לחזור בו מאליו, היה הסיוע קשה ומסובך, והיה צריך לשם כך לעבוד קשה, אך בסופו של דבר יכול במאמצים גדולים לצאת ממצבו הקשה, והוא לא עשה כן.

פתחו לי פתח כחודו של מחט

הקב"ה פותח לאדם תמיד פתח לשוב בתשובה, ומספיק שיפתח האדם פתח כפתחו של מחט, וכבר הוא פותח לו פתח כפתחו של אולם, וכדברי המדרש (שיר השירים רבה פ"ה ד"ה קול דוד): "רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודו של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו", וזאת, גם אם אדם עבר איסורי שבת חמורים. ואם חלילה אדם נתחייב בכרת ל"ע ולי"ע הרי שנקרע על ידי זה החוט המקשר בינו לשמים, ועד שיצליח לתקן זאת יעבור זמן רב, ומאמצים מרובים (ועיין רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"א, ופ"ה ה"א, ופ"ז א').

כל התורה חוקה

'אור החיים' הקדוש כותב על הפסוק 'זאת חוקת התורה', מכיון שלא נכתב 'זאת חוקת הפרה', שמכאן משמע שכל התורה כולה היא חוק. דוגמא לדבר ממה שאומרת הגמ' (ברכות לג ע"ב ומגילה כ"ה ע"א) "האומר על קן צפור יגינו רחמיה ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים משתקין אותו". מכאן שמצוות התורה הם חוקים, ואין לייחס להם הגיון או הסבר, וכך על קן ציפור אין להסביר שמצוה זו נובעת מתוך רחמנות, אלא שכך ציוה הבורא ותו לא.

אין רגשות בחוקי התורה

עינינו הם הראויות שלא בכל מקום שאתה מוצא בו רחמנות, משמע רחמנות שורשית ואמיתית. לדוגמא, הגרמנים ימ"ש ושם זכרם, אמרו לפני המלחמה שהשמיטה של היהודים היא צער בעלי חיים וצריך לרחם עליהם, ובכל התנו לעצמם דמות של עם רחמן ונאור - אלא שבפרוץ המלחמה ראו כל העולם שהרחמנות מהם והלאה, והכל לא היה אלא חיזוני, ועשו מעשי אכזריות ששום אומה ולשון לא עשו כמותם, עלו ברשעותם ואכזריותם על כל האומות, כי הם היו מקור האכזריות האנושית במעשיהם. ולכן אומרים חז"ל שאסור לייחס לחוקי התורה רגשות כל שהן, אלא ציווי גרידא, ואם התורה מתירה אז מותר כי כך גזרת עליון, ואם היא אוסרת, אז אסור כי כך גזר מלפניו.

רכישת מצוות בכסף מלא

בעניין יוקר וחשיבות המצוות, מובא בזהר הקדוש דבר נפלא, וכמה מחסידים ואנשי מעשה שבדורנו עדיין נוהגין כן, ומשלמים ממיטב כספם על כל מצוה שעושים, ועל ידי כך מייקרים ומחשיבים את המצוות לאין ערוך. ומפורסמים הם מעשים גדולים ונוראים לגבי רכישת אחרונות ולולב מהודרים בכסף מלא. האר"י הקדוש זע"א, בשעה שהיה הולך לקנות אתרוג מהודר, היה נוטל עמו ארנק מלא כסף וכשמצא היה מביא אותו

להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלקים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו, אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון, אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא - הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה (והיו התלמידים לועגים ואומרים שלא לחלל עליו את השבת שכן הוא הכניס את עצמו למצב הזה, אבל שמעיה ואבטליון לא כך חשבו אלא) אמרו, ראוי זה לחלל עליו את השבת, והיינו משום שכל מה שעשה לא עשה אלא לשם שמים, ומכח דבקו העצומה ללימוד התורה לא הרגיש בשלג שעליו.

חילול שבת (במקום פיקו"נ) לצורך מחלל שבת

אין לחשוב שמותר לחלל את השבת רק על מי ששומר את השבת, או על מי שמסור את נפשו למען התורה והמצוות כמו המעשה בהלל הזקן, אלא מהדין גם אם אדם ל"ע נוסע ברכבו בשבת, ונפצע בתאונה במהלך נסיעתו וכדו', ומשום כך הובל לרופא לטיפול, לא יאמר לו הרופא (אם הוא דתי) שאין הוא מוכן לטפל בו שכן הוא נפצע בשעה שחילל את השבת, אלא הוא חייב לרפאותו, אפילו ע"י חילול שבת מצד הרופא, אם הפצוע בסכנה. והיינו משום שאומרים שאולי בעז"ה בסופו של דבר הוא ישמור שבת, או שבנו ישמור את השבת אחריו או בני בניו.

חשוב א"ת ב"ש בתוספות

בשתי מקומות בשי"ס מביאים התוספות לימוד של גימטריא על פי סדר א"ת ב"ש. הרבה חושבים שרמזים אלה הם עניינם של המקובלים, אך דברים אלו נפרכים אל מול דברי התוספות שהשתמשו בו בפירושם על השי"ס. במקום אחד כותבים תוס' (פסחים ק"ז ע"ב ד"ה 'למען', על מה שהגמרא אומרת, ואנו אומרים זאת בקידוש של ליל שבת "זכר ליציאת מצרים", מה יש שייכות לשבת שהיא מבריאת העולם ליציאת מצרים, ועיין לרמב"ן בפרשת יתרו באורך), וז"ל: "ושמעתיה מהר"ם שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ופר"ך בא"ת ב"ש 'וגיל' שהם מלאכות ארבעים חסר אחת (שכן 'וגיל' גימטריא ט"ל) וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותן ל"ט מלאכות" (המקום השני הוא במנחות מ"ג ע"ב ד"ה 'שואל' בעניין חיוב ק' ברכות בכל יום).

שבת וט"ל מלאכותיה - חוק

ט"ל מלאכות שבת הם חוק וצריכים לקבלם כחוק, וגם את זה רמזו לעם ישראל במצרים. לדוגמא, בשבת מותר ללכת לכל אשר יחפוץ, אבל עד אלפיים אמה בלבד, ואסור ללכת עוד, ולו אמה אחת בלבד אחרי אותם אלפיים אמה - ואין זה מובן בהגיון, ומכאן שט"ל מלאכות שבת הם חוק.

תחום שבת בפרסות הסוס

בעניין תחום שבת מובא מעשה נורא בגמ' (חגיגה ט"ו ע"א), וז"ל: "תנו רבנן, מעשה באחר (אלישע אחר) שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מנהל אחריו ללמוד תורה מפיו. אמר לו, אסור חזור לאחריך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת". ובהמשך הגמ' מביאה על גודל רשעותו של אלישע אחר: "אמר ליה (רבי מאיר לאחר), אף אתה חזור בך. אמר ליה, ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. תקפיה, עייליה לבי מדרשא. אמר ליה לינוקא פסוק לי פסוק - אמר לו, אין שלום אמר ה' לרשעים. עייליה לבי כנישתא אחריתי, אמר ליה לינוקא פסוק לי פסוק - אמר לו כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני. עייליה לבי כנישתא אחריתי, אמר ליה לינוקא פסוק לי פסוק - אמר ליה ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי וגו'. עייליה לבי כנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר בי כנישתא, כולו פסוקו ליה כי האי גוונא. לבתרא אמר ליה פסוק לי פסוק - אמר ליה ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וגו'. ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישנה, אשתמע כמה דאמר ליה ולאלישע אמר אלקים. איכא דאמרי סכינא הוה בהדיה וקרעיה, ושדריה לתליסר בי כנישתא. ואיכא דאמרי, אמר אי הואי בידי סכינא - הוה קרענא ליה".

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בשלה - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שלא ליפול על פניהם בט"ו באב, ולא בט"ו בשבט". והגאון כותב (שם ס"ק י"ג) שמקורו של מִן הָרָאשׁוֹן מפני שבמשנה נכרך ט"ו בשבט עם שאר ראשי השנים. השנה יחול ט"ו בשבט בשבת, ועל כן לא אומרים ממילא במנחה של ערב שבת וידוי, וה"ה אם היה חל ביום חול. וכן לא אומרים בשבת במנחה "צדקתך".

ריבוי באכילת מיני פירות בט"ו בשבט

המגן אברהם כותב וז"ל (שם ס"ק טז): "ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות (תיקון יששכר דף ס"ב כ"ה)". יש שלוקחים מיני אילנות של שבעת המינים, כגון תאנה ותמר ובוזה תם העניין. אבל יש שמרבים בפירות שונים, והמקובלים הוסיפו שיש לקחת ל"ו סוגים שונים, ויש בזה עניין על פי הסוד. כמו כן, ישנם סוגי פירות רבים ושונים, יש שהפרי בפנים מן הקליפה, ויש שהוא מחוץ לגלעין, יש שגרעיניו בפנים ויש שגרעיניו בחוץ. יש פירות שלא כל כך דחוסים אלא חלולים מעט בתוכם, ויש שלא תמצא בהם שום חלל כמו הרימון (וזוהו שאומרים בראש השנה שנהיה מלאים מצוות כרימון, ללא שום 'חלל ריק' אלא מלאים ממנו). יש שנאכל כולו כמו התאנה, חוץ מעוקצו. ולכל מין וסוג יש רמזים גדולים, ואף רמזים לסוגים השונים של בני האדם.

למלאות את היום בדברי קדושה

יש אנשים שממלאים את יומם בדברים בטלים, ואף יש כאלה מסכנים שהולכים לישון עם מכשיר הטלוויזיה דלוק ומכוון עם שעון שמכבהו ומדליקו לפי צורך, ה' ירחם. צריך לדעת באיזה תוכן למלאות את היום, בדברי קדושה ולא בדברים בטלים. גם אמא שצריכה לקום ולפעול לתינוקה באמצע הלילה, לא תשיר לו שירי עגבים ושירים שהומצאו ושאינם שום ריח של קדושה, אלא תשיר לו שירי קודש ופזמוני שבת, ואפילו תוכל לשיר לו את קריאת 'שמע ישראל', ולית לך בה.

רמזי האדם באילן

עוד רומזים האילנות לאדם, שכן הם גדלים על כל מים, ואין מים אלא תורה, לומר לך שהאדם צריך להיות במצב שכל 'ניקתו' תהיה בימים, לא בתורה ובקדושה. וכשם שאי אפשר להתקיים שלשה ימים ללא מים, כך אין ללכת שלשה ימים ללא תורה. האילן צומח לעולם כשראשו למעלה, כך האדם צריך לצמוח כשראשו 'למעלה' (שמים) לרוחניות ולקדושה, ולא חלילה כשראשו 'למטה' (ארץ) לדברים בטלים ובהמיים. וכן האילן נותן פירות, והאדם צריך לתת מפירותיו לאחרים, צריך ללמד תורה ולהשפיע על אחרים בכל יכולתו, ולתמוך בלומדים התורה. ומלבד כל זה, אילן הוא שם קדוש.

קביעת שנת מעשרות

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, לענין קביעת שנת מעשרותיו. הנה מצאנו שראש השנה קובע את שנת מעשרות הירקות, ומפריד בין השנים, למצור שאי אפשר לעשר ראש שנה זו על שנה שעברה. למשל, אם אדם תלש בצל ירוק מגינתו בערב ראש השנה, ותלש שער במוצאי ראש השנה, לא יוכל לעשר את שניהם יחד, כי לכל אחד מהם שנת מעשר שונה, וזאת אפילו אם לשתי השנים אותה שנת מעשר שני (ענין שו"ע סי' של"א סעי' קכ"ו).

אתרוג כירק – בתר לקיטה

גם המעשרות של האתרוג תלויות בראש השנה למרות שהוא גדל באילן, ואם הוריד אתרוג קודם ראש השנה ואתרוג אחר אחרי ראש השנה, לא יוכל לעשר מאחד למשנהו, שכן באתרוג יש דין מיוחד שאין בשאר פירות האילן, והוא שבשעת לקיטתו עישורו, וכיון שנלקט קודם ראש השנה, לא יוכל לעשר על אחר שנלקט אחרי ראש השנה. יש שרצו להחמיר בכל פירות הדר לתת להם דין כמו של אתרוג, אלא שאין אנו נוהגים כן, ודינם כמו כל שאר פירות האילן. וסימנך, שההדר דר על העץ כל תקופות השנה עד שנופל, ואין להשוות בינו לשאר פירות ההדר (ענין לשו"ע יו"ד סי' שלא סעי' קכ"ו).

למוכר ואומר לו שיטול כמה שהוא רוצה, כל כך היה מוקיר ומחבב את המצוות, ולא היה עומד על המקח. לצערנו, היום אנחנו עושים חשבון ומחפשים להתמקח על כל דבר שרוכשים וגם על רכישה של מצוות יקרות.

מצוות עצומות במספר פרוטות

מסופר על הגאון מוילנא שבסוף ימיו אחז את ציציותיו בידיו, והיה בוכה ואומר שבעולם הזה אפשר לקיים מצוה כל כך יקרה ששקולה כנגד תרי"ג מצוותיו כשהוא מהול בעונש. אם אדם עושה מצוה לשם שמים בלבד, הרי ששכרו מושלם, אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא. אבל אם חלילה הוא עושה מצוה ואפילו בשלמותה, אבל מגמתו בשביל שיראהו וישבחנהו, הרי שמעבך גורמים חיצוניים במצוה, וגם שכרו יהיה מעורב בעונש. ועל כן צריך לפני כל מצוה שעושים להתיישב בדבר ולומר בלב שלם 'לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, הריני בא לקיים מצוה זו כמו שצוה אותנו הבורא, ואך ורק כדי לקיים את רצונו, ולא לשם נטילת כבוד וללא שום פניה אחרת כלל ועיקר', ועל ידי זה יעשה נחת רוח גדולה לבורא יתברך, ושכרו יהיה מושלם.

מצוות לשם שמים וללא שום פניה אחרת

וצריך לדעת, שבשמים עושים חשבון לאדם על המצוות שהוא עושה, ומשלמים לו שכר על מצוותיו. ומיהו, לפעמים משלמים לאדם שכר על מצוותיו כשהוא מהול בעונש. אם אדם עושה מצוה לשם שמים בלבד, הרי ששכרו מושלם, אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא. אבל אם חלילה הוא עושה מצוה ואפילו בשלמותה, אבל מגמתו בשביל שיראהו וישבחנהו, הרי שמעבך גורמים חיצוניים במצוה, וגם שכרו יהיה מעורב בעונש. ועל כן צריך לפני כל מצוה שעושים להתיישב בדבר ולומר בלב שלם 'לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, הריני בא לקיים מצוה זו כמו שצוה אותנו הבורא, ואך ורק כדי לקיים את רצונו, ולא לשם נטילת כבוד וללא שום פניה אחרת כלל ועיקר', ועל ידי זה יעשה נחת רוח גדולה לבורא יתברך, ושכרו יהיה מושלם.

'כל המחלה אשר שמתי במצרים'

הרה"ג חכם רבי עבדאללה סומך זיע"א שהיה מכונה 'אלמורא' או 'סתיי', היינו רבנו, היה רבו של מִן הָרָאשׁוֹן עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' זיע"א. הוא היה אומר על הפסוק 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך' - שכל מכה שהביא הקב"ה על המצרים, הביא מאותה מכה על ישראל כחמש דקות בלבד, כדי שיתנו אל לבם לשוב בתשובה, וגם שירגישו את גודל העונש שמקבלים המצרים (רק מכת בכורות לא נגעה בהם כלל, ולא מת שום בכור בבית ישראל כלל). וזהו, שאת אותם המכות המעטות שקיבלו, גם באופן זה 'לא אשים עליך' יותר.

ענייני ט"ו בשבט

'כי האדם עץ השדה'

בימים אלו, אנו נמצאים בערב ט"ו בשבט. וצריכים להבין מהי החשיבות הרבה שנתנו לאילנות וקבעו להם ראש השנה מיוחד? מכיון שיש באילנות רמזים לאדם, שכן האדם הוא עץ השדה (דברים כ'). ויש אילנות שפירותיו מרובים, ויש שפירותיו מועטים, כך יש אדם ש'פירותיו' היינו מעשיו הטובים ומצוותיו מרובים, ויש ש'פירותיו' מועטים והוא אף מלא עוונות, וכן על זה הדרך.

והם צומחים רק אם יש להם בשורש לינק מים, כך עם ישראל שורשיהם יצוקים ע"י 'מים', 'ואין מים אלא תורה'.

מדוע לא אומרים וידוי בט"ו בשבט?

בשו"ע נפסק (סי' קל"א סעי' ו'), וענין שם כה"ח ס"ק צ"ז) שאין אומרים וידוי בט"ו בשבט. ויש להבין מהי החשיבות באילנות שבגלל ראשית התחדשות אין אומרים וידוי? כיון שאין בט"ו בשבט תאריך של תחילה והתחדשות האילנות גרידא, אלא ענין גדול וחשוב של תרומות ומעשרות. וכך כותב המרדכי (סי' שני"א, וז"ל: "בקשו פנים לגזור תענית ביום ט"ו בשבט, ואמר להם שיש לחוש לראש השנה של האילנות ולדחות את אותם התעניות. ודעתי היא, שמכיון שהתענית נדחת עד אחר השבת, דתן קתני בהדי: ארבעה ראשי שנים הם, באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו". כלומר, מכיון שהתנא כרך אותם ביחד, הרי שדיניהם שווים לענין וידוי. מִן הָרָאשׁוֹן כותב בשו"ע וז"ל (סי' קלא ס"ו): "נהגו

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בשלה - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הנראה הוא משתמש בלשון חז"ל על מתנות הכהונה שבקרבנות, הסכימו וחתמו לו על כך. למחרת בא להתפלל שחרית באשמורת וראה שאין איש, מיד קרא לשמש שילך ויעיר את כל אנשי הקהלה, ושיאמר להם שהם חתמו לו על כך. הגיעו האנשים מלאי טרונא על שהוא מעיר אותם באמצע הלילה, וכי על זה לא חתמו כלל. לאחר התפלה אמר להם הרב שהם חתמו לו, והם חייבים לעמוד בהתחייבותם, שכן ה'זרוע' שעליה חתמו מכוונת לתפילין שעל הזרוע. ה'לחיים' זה התחייבות על כך שלא יגלחו את זקנם בתער כלל. ו'קיבה' זה התחייבות על כך שכל המאכלים שיכנסו לקיבתם, יהיו בתכלית ההכשר.

ברכת הלבנה בבית שאן

היה מעשה נורא עם רבי יצחק אלפיי-ה זצוק"ל (הוא שפרסם בעולם את חשיבות התענית דיבור), שלא יכל לעשות ברכת הלבנה כי היתה מכוסה בענן, ובאו ואמרו לו שבבית שאן אין עננים. מייד קם ונסע לבית שאן, באמצעי התחבורה היחיד שהיה בזמנו, כלומר על חמורים. כיום, נסיעה זו לוקחת כשעה ורבע או שעה וחצי, תלוי בנהג ובדרך, אבל בזמנם לקח הדבר שעות רבות. על אף הכל קם ונסע לבית שאן ושם בירך ברכת הלבנה, ומייד כשסיים קם לחזור לירושלים. ביקשו ממנו תושבי המקום להשאר ולהתארח אצלם, עד שינוח מעמל הדרך. אמר להם שהוא לומד מהקרבנות הקרבנות בבית המקדש, שאם אדם התחייב להקריב קרבן חטאת או אשם, אם יאמר לכהן שהוא משלם לו עבור בהמה לקרבן (או ששולח לו בפקס בחו"ל) לא יעזור לו כלום, אלא הוא חייב להגיע בעצמו, וחייב ללון בירושלים שנאמר "וקמת" וכו'. ואילו על ברכת הלבנה לא חייבו חכמים "לינה".

הקרבנות קרבן בבית המקדש

הרב אליהו כי טוב זצ"ל ממחיש בצורה נפלאה את אופן הקרבת הקרבנות: היה אדם מגיע מחוץ לארץ להקריב קרבן, וכשמגיע לירושלים [עם כובע קסקט (או קש) לראשו וחליפה משונה] פוגש בילד קטן ירושלמי מסולסל פיאות ושואל אותו איפה קונים בהמה. מייד היה אותו קטן שואל אותו בכקי ורגיל איזה עוון עשית? היה אותו אדם מתרגז ומחוצפתו של אותו הקטן (בפרט שיש מקומות בחו"ל שהמנטאליות שלהם מאוד סגורה) שמתערב בדברים שלא קשורים אליו, ומבקש ממנו שיאמר לו רק איך מגיעים לבית המקדש, ומייד היה הקטן לועג לו איך הוא לא יודע את הדרך, וכי אף פעם לא היה בבהמ"ק! ממשיך בדרכו לאחר רוגז מ'חוצפתם' (קרי – מחריפותם ופחותם) של ילדי ירושלים, ופונה לשאול כהן, ומייד שואל אותו הכהן איזה עוון עשה? מתוך ייאוש ובלבית בררה נאלץ אותו יהודי לספר לו שבטעות הדליק את האור בליל שבת בהכנסו לנוחיות. מייד היה הכהן מייסר אותו בדברי כיבושין, והיה נאלץ אותו אדם לשמוע את חרפתו בלי שום בררה אחרת. לאחר מכן שלח אותו לבית המקדש לשער מספר זה ולביתו מספר זה. משהגיע לשם בחושבו לראות עדרים עדרים של בהמות, לא רואה ולו קצה קרנו של כבש או של עז... ינגש אליו כהן אחד, והוא אומר לו שבא לקנות בהמה. שואל אותו הכהן שוב מה עשית? ואותו אדם מתחיל לצעוק מה אתם רוצים ממני, רק באתי לקנות בהמה לשם קרבן, תנו לי בהמה וזה! אבל לא הרפו ממנו עד ששוב פירט מה היתה טעותו, ושוב 'קיבל על הראש' כמו שצריך. אחר כך נתנו לו חרס ובו רשום סיסמה לקניית הבהמה שהוא צריך לקרבנו. משמיע למקום ששם הכבשים, ולאחר חקירה חוזרת על מעשיו ועל דברי כיבושין קשים, אמרו לו לחכות ארבעה ימים לבדיקת תמימות הבהמה, והוא נאלץ לחכות כמה ימים (לא בלי 'לחטוף' דברי מוסר הוגנים על מה שהוא עשה). אחרי כן נתנו לו כבש, והיה צריך למשוך אותו בכח, שהכבש לא הולך מאליו, והיו הכבשים והעזים פועים וצועקים מאוד, ואם היה צועק עליהם לשתוק היו צועקים עוד יותר. היו באים ושואלים אותו למה אתה צועק, איזה עוון עשית, ומשחזר לפרט היו מסבירים לו שבשביל זה לא היו באים הכבשים אחריו שכן הם לא עשו את העוון, ואם הוא עשה את העוון שהוא ילך לשחיטה ולא הם. וכך היה נמשך היעינוי שלו עד שהיה לבו נשבר בקרבן מאוד וחוזר בתשובה, ואז יכל להקריב את הקרבן, שכל מטרתו הוא לשבור

פירות האילן בתר חנטה

בשאר פירות האילן, החנטה קובעת, ותקופת המעשרות היא בט"ו בשבט. בארץ ישראל אין כמעט שום בעיות של מעשרות בפירות, מלבד השסק שגדל בכמה תקופות בשנה ולא בבת אחת. ועל כן, מי שיש לו עץ שסק צריך לסמן את הפרי שחנט ראשונה קודם ט"ו בשבט, שלא יסתבך במעשרותיו לעשר עם אלו שהבשילו אחרי ט"ו בשבט. אבל בשאר הפירות שמבשילים כולם בבת אחת, כל הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט נקבעים לשנה הקודמת, ואלו שחנטו לאחריו, נקבעים לשנה הבאה. וכך גם לעניין שמיטין ויובלות.

תרו"מ בירקות ובאתרוג

דעת הרמב"ם: המעשר של הירק נקבע בתר לקיטתו, וז"ל (הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"א ה"ד וה"ה): "הירק, בשעת לקיטתו עישרו. כיצד, אם נלקט ביום ראש השנה של שלישית אף ע"פ שבא לעונת המעשרות ונגמר בשנייה מפרשין ממנו מעשר עני, ואם נלקט ברביעית מעשר שני. וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית, כיצד אם נלקט בשלישית אחר ט"ו בשבט מפרשין ממנו מעשר עני אע"פ שנגמרה בשנייה וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט מפרשין ממנו מעשר עני, נלקט ברביעית אחר ט"ו בשבט מפרשין ממנו מע"ש". ואחר כך ממשך לבאר שלכל סוג ירק עונה שונה משלו.

דעת מרן בשו"ע: בענייני תרו"מ מרן הקדיש סימן ארוך במיוחד, הארוך ביותר בכל השו"ע ובו קמ"א סעיפים) וכך כותב (שם ס"ז): "אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו; ואם תרם, אינה תרומה, שנאמר 'שנה שנה'. ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אחר שבא השמש (כגון ע"י א"ל), אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן. וכן אם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אתרוג אחר משבא השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן", עכ"ל.

תרו"מ וחלה בשל חו"ל

עוד יש לדעת שאי אפשר לעשר משל חו"ל על של הארץ. לדוגמה, אם יש לו חיטה של ארץ ישראל, אינו יכול לעשר על חיטים של חוץ לארץ, וכן להיפך. אך דין חלה שונה מתרומות ומעשרות, כיון שהלישה קובעת, ואפילו אם הקמח בא מחו"ל, אם נילוש בארץ מתחייב בחלה.

זהירות בכשרות המאכלים לקטנים

משה רבנו לא רצה לינוק מחלבן של מצריות, והיינו משום שזה יסוד גידולו של האדם, ולא רצה להפגם בכך. מכאן, שעל כל דבר שהוא יסודו של הבנין, צריך לשים עליו דגש מיוחד. ועל כן, אין לזלזל במאכלים של הפעוטות ולומר שמותר להם הכל כיון שהם קטנים, אלא הכלל בזה הוא שכל מה שמותר לגדול מותר לקטן, ומה שאסור לגדול אסור לקטן, ללא שום סייגים. ואפילו על סוכריות יש לשים לב ודגש לדעת אם יש עליהם כשרות ראויה, ואצלנו בבית הכנסת ב"ה הילדים לא אוכלים סוכריות שנוזקות בשמחות שונות לפני ששואלים אודות כשרותם ומקורן (ענין שו"ע או"ח ס"י שמי"ג והחונים עליו).

שוקולד וחלב עכו"ם

לצערנו הרב, היום מביאים שוקולד של חוץ לארץ, ויש בו חלב של גויים. ואיני יודע מי התיר לאוכלו? צריך לדעת שאחרי מאה ועשרים שנה האדם יתבע על כך מדוע אכל מחלב עכו"ם. ואם יאמר שהיה לו טעים, יאמרו לו בא ותטעם משהו אחר, מה שנותנים בשמים לעכו"ם.

זרוע לחיים וקיבה ביהדות

מסופר על חכם אחד שהגיע לשבת על כס הרבנות בעיר פלונית, והיה פיקח מאוד. כשהגיע לשם וראה את המצב של בני העיר, אמר להם שאינו מבקש מלבד זרוע לחיים וקיבה. האנשים חשבו שהוא מתכוון כפשוטו, ושככל

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

בשלה - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אבל לאכול גרגיר חומוס אחד, מותר.

אכילת חומוס בעת לידת בן

יש חלק מעדות האשכנזים שנוהגים בליל שבת הראשונה לאחר לידת בן, לאכול חומוס (הנקרא "אָרפּס"). ויש להזהר שלאחר ביטול החומוס יישו אוהו היטב, כיון שאם יגישוהו לאורחים בעודו רטוב, הרי הם חייבים בנטילת ידיים, כדין כל דבר שטיבולו במשקה שחייב בנטילת ידיים ללא ברכה. או שיביא לכל אורח נייר, מפית וכדו' כדי שיוכלו לנגב את החומוס מהמים שעליו.

ישנם עמי ארצות שאינם יודעים לברך, וכמה שמלמדים אותם אין הדבר מתיישב על ליבם.

כשהייתי דיין בבאר שבע הייתי נוסע במונית, והיה אחד שהיה לו טרקטורים ועוסק בעבודות עפר, וראיתי אותו יום אחד אוכל, ולאחר שסיים אמרתי לו: תברך ברכת המזון, וענה לי שאינו יודע. אמרתי לו בשבוע הבא אני אלמד אותו כיצד לברך ברכת המזון, והייתי אוכל ומברך, והוא היה מאזין. שאלתי אותו: כיצד אתה עובד? אמר לי אני מחשב כמה קוב עפר מכניסים, וכמה מוציאים וכו'. עניתי לו: אתה יודע לעשות חשבונות רבים, אבל לברך אינך יודע? זוהי רק עצת היצר הרע, חשבונות מסובכים אתה עושה בע"פ בלי עיפרון ונייר כי אינך יודע לכתוב.

וכתוב: תבא מארה למי שאינו יודע לברך ואשתו או בניו מוציאים אותו ידי חובה.

וכיום שישנם קלטות, כל אחד ואחד יכול לשמוע את ברכת המזון מקלטת, ולחזור מילה במילה. בשבת תהיה לו בעיה, ועל כן שחברו יברך ויחזור אחריו מילה במילה.

צירוף שיעורין לברכה אחרונה

האוכל חצי תפוח עץ, וחצי תפוח אדמה, וביחד הצטרפו לשיעור – חייב בברכה אחרונה (בורא נפשות).
וכן האוכל ענבים חצי שיעור, ותאנים חצי שיעור – מצטרפים לשיעור, ומברך "על העץ ועל פרי העץ".

אבל, האוכל תפוח עץ חצי שיעור, וענבים חצי שיעור – וביחד הוי שיעור: יש מי שאומר: יברך "על העץ ועל פרי העץ".

ויש מי שאומר: יברך רק "בורא נפשות". והטעם: כיון שבחצי השיעור שאכל משבעת המינים אין חיוב ברכה אחרונה "על העץ", אבל זה מצטרף עם התפוח עץ לברך ברכת "בורא נפשות רבות" (עין לבא"ח מסעי' ה') וכן הדין.

"זה קלי ואנוהו" – יברך על פרי יפה

אם נמצא בביתו ועל השולחן מונחת קערת פירות ורוצה לברך על פרי מסויים, נקח את הפרי היפה ביותר, משום "זה קלי ואנוהו".

אבל אם ימצא בברית כנסת או שוהא אורח – לא יבחר את הפרי היפה ביותר, כדי שלא יאמרו עליו שהוא גרגר.

דיני קדימה בברכות

כאשר מונחים לפנינו מאכלים או פירות מסוגים שונים, צריך לדעת על מה לברך תחילה:

בעדיפות ראשונה יש לברך תחילה על המאכלים משבעת המינים.

וכותב הרמב"ם: מה שחביב עליו מתוך שבעת המינים יקדים.

אך מרן פסק: בין אם חביב עליו ובין אם לא, תמיד מברך על שבעת המינים תחילה כסדרן (עין שו"ע סי' רי"א, עין ברכות מ"א ע"ב, ורמב"ם פ"ח מהלכות ברכות הלכה י"ג).

וגם בתוך שבעת המינים יש להקדים לברך על הקרוב ביותר למילה "ארץ", דהיינו כסדר זה:

1. זיתים 2. תמרים 3. ענבים 4. צימוקים 5. תאנים 6. רימונים.

את לבו של המקריב שיתן אל לבו שבעצם הוא צריך להיות הקרוב אלא שהביא בהמה במקומו.

כבוד למביאי הביכורים

מעשר שני וביכורים היו מביאים לבית המקדש.

אדם שמוכר ירקות בשוק וכדו', ועובר רב מולו – אינו חייב לקום לכבודו, כיון שעוסק במלאכתו.

אבל אם היו מביאי ביכורים עוברים מול החנויות, כולם היו קמים לכבודם ומלווים אותם בשירים וריקודים. וזאת מכיון שהביכורים הם ראשית ביכורי האדמה שמביאים לקב"ה. עין מסכת ביכורים (משניות ג' ד'), וז"ל המשנה: "הגיעו קרוב לירושלים וכו' יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים והיוצאים, ובעלי אומנויות שבירושלים עומדים לפנייהם וכו' החליל מכה לפנייהם" וכו'.

דיני תרומות ומעשרות בזה"ז

כיום נוהגים דיני תרומות ומעשרות, אלא שבזמן שהיה בית המקדש היו מביאים אותם לכהן. אבל כיום, מביאים לכהן רק שמן זית (שדליק נרות שבת או חנוכה). וזאת מכיון שאנו טמאים, וההפרשה המתבצעת על ידינו הינה בטומאה, ואף שהכהן טהור, אינו רשאי לאכול תרומה טמאה. אבל לעתיד לבוא נפריש תרומה וניתן לכהנים וללויים.

ט"ו בשבט – ראש השנה לאילן

המשנה אומרת (ר"ה ב' ע"א): "...באחד בשבט, ראש השנה לאילן דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: בחמשה עשר בו". ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילן. ועל כן אנו עוסקים קודם ט"ו בשבט בהלכות תרומות ומעשרות, ואיך זיל גמור.

עשרת ערביתם

בערב שבת, נוהגים לומר, כל אדם לבני ביתו "עשרתם ערביתם הדליקו את הנר". וכל אדם שאומר זאת צריך לדעת את הלכות תרומה.

בחז"ל, אין אומרים "עשרתן". אך כיום, ששולחים מפירות ארץ ישראל לחו"ל, שואלים גם שם האם עישרו כדין? ורצוי לפחות שבשבת זו תשאל האשה לבעלה אם מה שקנה מעושר או אם היא קנתה שהוא ישאלנה.

כזית פת תוך ד' דקות – חייב בברהמ"ז

בתורה נאמר: "ארץ חטטה ושעורה גפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש" (דברים יט, לא).

יש מי שמבאר פסוק זה כך: חטטה – הכוונה לכנס לבית המנוגע. שעורה – עצם כשעורה מטמא במגע. אכילת פרס – פת חטים, גפן – רביעית לנוזר (עין לגמרא בברכות דף מ"א ע"א).

ומבארים, שהאוכל כזית לחם הרי זה נקרא פת חטים לענין החיוב בברכת המזון. ורק אם אכל כזית לחם תוך ד' דקות – חייב בברכת המזון, ואם אכל בשיעור זמן, הפחות מכך – נכנס לספק.

מסופק אם אכל כזית לענין ברכה אחרונה

האוכל בוטנים ומסופק אם אכל כזית או לא – מעיקר הדין: יבקש מחברו שיברך "האדמה" על בוטנים ויאכל כשיעור, וכשיברך ברכה אחרונה "בורא נפשות", יכוון לפוטרו. או שיברך "שהכל" על כוס מים ויברך ברכה אחרונה "בורא נפשות". ואין לבוא ולומר ספק ברכות להקל, כיון שסב"ל אמרינן דוקא כשאין ברירה, אך אם יש בידו לתקן, יתקן.

האוכל דבר כדרך ברייתו

האוכל דבר שהוא כדרך ברייתו, דהיינו, גרגיר של רימון, פלח של תפוח, או ענב, נכנס לבעיה לענין ברכה אחרונה. כפי שכותב השו"ע: "א: אע"פ שאין בו כזית, כיון שהוא פרי שלם מברכין אחריו ברכה אחרונה, ויש חולקין.

ולמעשה: כדי לצאת מידי כל ספק, אין לאכול פחות מכזית, וכלשון השו"ע: "לכן נכון להזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית" (עין שו"ע סי' ר"י ולחוננים עליו).

קול צופיך

מרת מרת צפון הר"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

בשלח - תשס"ג - מאת מרת הראשון צפון הר"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

הגמרא מספרת "רב חסדא ורב המנונא הווי יתבי בסעודתא (ישבו לאכול בסעודה), אייתו לקמיהו תמרי ורימוני (בסוף הסעודה הביאו לפניהם תמרים ורימונים). שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא (ברך על תמר ואכלו ללא לחם). אמר ליה רב חסדא: לא סביר ליה למר (האם אינך סובר) דאמר רב יוסף ואיתימא רב יצחק כל המוקדם לפסוק זה, קודם לברכה? (ומדוע ברכת עליו בתחילה?) אמר ליה (ענה לו רב המנונא): זה שני לארץ וזה חמישי לארץ. אמר ליה (רב חסדא): מאן יהיב לך נגרי דפרזלא ונשמעינך (ומבאר רש"י: מי יתן לי רגליים של ברזל לשמש אותך וללמוד הלכות מה לברך וכיצד).

הרב בא"ח אומר: "כל דיני קדימה שאמרנו אינו אלא היכא דשניהם לפניו, ורוצה לאכול משניהם. אבל אם אין שניהם לפניו - אין אומרים לו 'המתן עד שיביאו מין זה החשוב המוקדם כדי שתברך עליו תחילה', אלא מברך על מה שלפניו" (מטות אות ד').

דהיינו, לעיתים מצוי שמגשים באירועים בבית הכנסת פירות או מזונות וכדו', ועובר אדם עם מגשים בין האנשים - אינו חייב להמתין עד שיבוא לפניו הפרי המוקדם לענין הברכה.

בעל 'קונטרס היחיאלי'

חכם יצחק אלפיי-ה זצוק"ל - בעל 'קונטרס היחיאלי', ומפיץ את "תענית הדיבור" בימי בין השובבי"ם, היה אומר, שאם משהוא צוחק בתוך בית הכנסת, היה זורקו משם. וכשהיה לומד היה זה מתוך שמחה גדולה. ונהג בבית מדרשו שבעת תענית דיבור, אין מגשים תה או קפה, רק בעת שמגיעים למזמור קיי"ט. וכן מי שמברך על כוס משקה, יברך בלחש שלא יפריע לחברו שלומד. וזכה שבעולם כולו עושים תענית דיבור ושובבי"ם.

ואומר הגאון מוילנא: עדיף שאדם יעשה תענית דיבור מאשר תענית מאכל.

ויהי רצון שהקב"ה יזכה אותנו, עוד השנה, להפריש תרומות ומעשרות מדין תורה וניתנם לכהנים וללוויים ומעשר שני ועני כהלכתו, בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

